

ks. Andrzej Żarkowski CSMA
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

ORCID: [0000-0001-7413-5547](https://orcid.org/0000-0001-7413-5547)

e-mail: zarkowski.andrzej@gmail.com

<https://doi.org/10.4467/25443283SYM.22.019.17387>

EUCHARYSTIA JAKO CENTRUM CHRZEŚCIJAŃSKIEGO ŻYCIA W NAUCZANIU PAPIEŻY: JANA PAWŁA II, BENEDYKTA XVI I FRANCISZKA

EUCHARIST AS CENTRE OF CHRISTIAN
LIFE IN THE TEACHING OF POPES JOHN
PAUL II, BENEDICT XVI AND FRANCIS

Abstrakt

Pośród wszystkich sakramentów naczelną rolę zajmuje Eucharystia. Kiedy stanowi ona centrum chrześcijańskiego życia, prowadzi do jego rozwoju. W swoim nauczaniu papież Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek podejmują temat Eucharystii i jej wpływu na ludzi ochrzczonych. Sakrament ołtarza jest pokarmem, który wzmacnia w pielgrzymce wiary do wieczności. Eucharystia stanowi zwornik chrześcijańskiego życia i szczyt całej sakramentalnej ekonomii, ponieważ jest uobecnieniem samego Zbawiciela. Dlatego istotą każdej Mszy Świętej jest spotkanie ze Zmartwychwstałym Panem. Rozwój duchowego życia dokonuje się dzięki Eucharystii i przez nią. Uprzywilejowane miejsce zajmuje

niedzielną Msza Święta jako Pascha tygodnia. Papieże podejmują także temat konieczności sakramentalnej spowiedzi, aby godnie przyjmować Komunię Świętą, która gładzi grzechy lekkie i chroni przed ciężkimi. Pomocna w rozwoju chrześcijańskiego życia jest także eucharystyczna pobożność, której przejawem są różne formy kultu Najświętszego Sakramentu. Poza Mszą Świętą Eucharystia zobowiązuje także do miłości wobec bliźnich i do pojednania z nimi.

Słowa kluczowe:

Eucharystia | Msza Święta | Jan Paweł II | Benedykt XVI | Franciszek

Abstract

The Eucharist holds centre stage among all sacraments. As long as the Eucharist constitutes the centre of Christian life, it substantially contributes to its development. In their teaching, Popes John Paul II, Benedict XVI and Francis explore the subject of the Eucharist and the way it influences those baptised. The Sacrament of the Altar provides the faithful with the necessary food and strength in their pilgrimage towards eternity. The Eucharist underlies Christian life and constitutes the culmination of the entire sacramental economy as it embodies the Saviour Himself. Therefore, the encounter with the Risen Lord is the essence of each Holy Mass. It is thanks to and through the Eucharist that one's spiritual life progresses. As the so-called Passover of the Week, the Sunday Mass holds a dominant position. The Popes also bring up the subject of sacramental confession which enables the worthy reception of Holy Communion. The Holy Communion in turn takes away petty sins and protects from committing major ones. Eucharistic devotion is yet another aid in the development of Christian life. It manifests itself in various forms of adoration of the Most Blessed Sacrament. Outside of the Holy Mass, the Eucharist reaffirms a person's commitment to the love of his/her neighbour and to reconciliation.

Keywords:

Eucharist | Holy Mass | John Paul II | Benedict XVI | Francis

Sprawowanie Eucharystii zostało powierzone Kościołowi i stanowi dla niego centrum, jest „źródłem życia i świętości”, a także znakiem łaski, której udziela Bóg, i zapowiedzią królestwa niebieskiego. To ze sprawowania tego sakramentu miłości czerpie on siły i wskazania do ukazywania Chrystusa całemu światu¹. Święty Jan Paweł II przypomina, że sakrament

¹ Por. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Redemptor hominis*, Rzym 1979, 7 (dalej: *Redemptor hominis*).

ołtarza jest zapowiedziany już w Starym Testamencie, kiedy Bóg posilił naród wybrany manną na pustyni (por. Wj 16), a wypełnieniem tego jest Jezus Chrystus, który ustanawia Eucharystię i przez apostołów powierza jej sprawowanie Kościołowi (por. Łk 22,19-20). Daje w ten sposób swoim uczniom wszystkich czasów pokarm na drogę do zbawienia pod postacią chleba i wina. Jak w życiu codziennym konieczne jest spożywanie posiłków, tak w drodze do nieba człowiek także musi być posilany. Dlatego Eucharystia stanowi centrum chrześcijańskiego życia, włączone w tajemnicę Kościoła, który karmi swoje dzieci ciałem Pańskim, aby mogli osiągnąć życie wieczne².

Święty Jan Paweł II przypomina, że Msza Święta jest centrum i najwyższą formą sakramentalnego życia człowieka. To w Eucharystii osiąga się pełnię duchowego życia i jego szczyt³. Stanowi ona zwornik chrześcijańskiego życia, ponieważ jest nie tylko symbolem czy wspomnieniem przeszłych wydarzeń, ale uobecnieniem, żywą obecnością Zbawiciela, Jego prawdziwym ciałem i krwią. Święty Jan Paweł II przypomina, że początkiem Eucharystii jest Wieczerzik i nazywa ją „sercem życia Kościoła”. Zawsze, kiedy jest sprawowana Msza Święta, jest obecny Jezus Chrystus⁴. Stąd – jak naucza Benedykt XVI – istotą Mszy Świętej jest spotkanie ze zmartwychwstałym Panem. Jest On realnie obecny, chociaż żyje poza czasem i przestrzenią, w Bożym wymiarze⁵. Ojciec święty przypomina, że Eucharystia nie jest powtórzeniem tego, co wydarzyło się w Wieczerziku, ale prawdziwym uczestnictwem w „godzinie Chrystusa”, które dokonuje się przez konsekrację. Następuje w niej przemiana ziemskich pokarmów chleba i wina w ciało i krew Zbawiciela oraz

² Por. **TENŹE**, *Chleb prawdziwy, który daje życie światu. Homilia podczas Mszy św. z udzieleniem I Komunii św. (02.06.1982)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 3 (1982), nr 6(30), s. 17.

³ Por. *Redemptor hominis*, 20.

⁴ Por. **JAN PAWEŁ II**, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 2000 r. (23.03.2000)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 21 (2000), nr 5(223), s. 6-7; **TENŹE**, *Eucharystia – trwały znak miłości Boga. Msza św. Wieczerzy Pańskiej w Wielki Czwartek (12.04.2001)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 22 (2001), nr 6(234), s. 18.

⁵ Por. **BENEDYKT XVI**, *Miłosierdzie darem zmartwychwstałego Jezusa. Rozważanie przed modlitwą „Regina caeli” (15.04.2012)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 33 (2012), nr 6(344), s. 46.

włączenie w tę przemianę człowieka⁶. Papież naucza, że „Godzina Jezusa ma stać się naszą godziną i stanie się nią, jeśli my sami, przez sprawowanie Eucharystii, pozwolimy się włączyć w proces przemian, których pragnie Pan. Eucharystia musi stać się centrum naszego życia”⁷.

Święty Jan Paweł II zwraca uwagę, że przez Eucharystię Bóg jest bliski człowiekowi, ponieważ zbliża się do wszystkiego co ludzkie, wkracza w jego historię. Przez przyjęcie Komunii Świętej następuje zjednoczenie Stwórcy z koroną stworzenia. Wierzący przyjmuje Chrystusa, ale także On przyjmuje człowieka⁸. Franciszek zauważa, że przez przyjmowanie Komunii Świętej człowiek staje się podobny do Chrystusa, staje się Jego ciałem. Ojciec święty zaznacza, że w takim ciele nie ma miejsca na obojętność wobec bliźniego, którą papież nazywa „śmiertelnym zamknięciem”. Człowiek przestaje być obojętny na drugiego, kiedy pozwoli, aby Chrystus „umył mu nogi” jak apostołom podczas ostatniej wieczerzy i obdarzył go swoją dobrocią i miłosierdziem. Poprzez ten gest służby i miłości Zbawiciel daje każdemu wezwanie do służenia braciom. Eucharystia jako uczta miłości, w duchu służby, postawiona w centrum chrześcijańskiego życia jest lekarstwem na obojętność wobec drugiego człowieka⁹.

Franciszek przywołuje scenę rozmnożenia chleba przez Pana Jezusa. Jest to wskazówka Zbawiciela wobec człowieka, aby nie stosować logiki wykluczania najsłabszych i potrzebujących. Zawiera się w czynnościach, które wykonuje Jezus: bierze chleb, błogosławi, dzieli i daje uczniom, aby przekazywali zgromadzonym. Papież przypomina, że Eucharystia to chleb, który jest łamany, aby świat miał życie. Wynika z niej koniecz-

⁶ Por. **TENŻE**, *Eucharystia musi być centrum waszego życia. Msza św. na zakończenie Światowego Dnia Młodzieży w Kolonii (21.08.2005)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 26 (2005), nr 10(277), s. 27.

⁷ Tamże; por. **BENEDYKT XVI**, *Eucharystia skarbem Kościoła. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (04.09.2005)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 26 (2005), nr 10(277), s. 51.

⁸ Por. **JAN PAWEŁ II**, *Eucharystia: sakrament bliskości Boga. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (13.06.1979)*, w: *Nauczanie papieskie*, t. II, 1, Poznań 1990, s. 718-719.

⁹ Por. **FRANCISZEK**, *Mocne serca, aby przezwyciężyć obojętność. Orędzie na Wielki Post 2015 r. (04.10.2014)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 36 (2015), nr 2(369), s. 4-5.

ność braterstwa poprzez rezygnację z indywidualizmu, ponieważ jest to sakrament komunii. Ojciec święty naucza, że Eucharystia upewnia człowieka, iż jego zwyczajne działanie podejmowane z miłości do bliźniego staje się chlebem życia dla drugiego człowieka¹⁰. Franciszek widzi w Eucharystii znak wspólnoty, która łączy się ze sobą przez spożywanie ciała Chrystusa. Tak rozumiana Eucharystia, zakładająca miłość i służbę oraz jedność, stoi w centrum chrześcijańskiego życia i prowadzi do jego rozwoju, ponieważ jest naśladowaniem Chrystusa¹¹. Franciszek przypomina, że Eucharystia powinna stać się centrum chrześcijańskiego życia, ponieważ karmi ciałem Chrystusa, który działa w człowieku, przemienia go i pomaga żyć zgodnie z wymaganiami Ewangelii. Wyrazem przemiany przez sakrament Eucharystii jest posłuszeństwo słowu Bożemu, miłość bliźniego, szczególnie wobec najsłabszych i wykluczonych, oraz składanie świadectwa wiary. Msza Święta wypracowuje w człowieku chrześcijański styl życia, ponieważ udziela miłości Chrystusa, która uzdalnia do kochania na Jego wzór, nawet do miłości nieprzyjaciół¹². Ojciec święty naucza, że Eucharystia jest największym sakramentem danym człowiekowi w pokornym goście Chrystusa, którego dokonuje w Wieczerniku. W tym szczególnym momencie Zbawiciel nie rozdziela chleba z obfitością, jak podczas rozmnożeń, ale dzieli siebie samego. Franciszek zauważa, że Chrystus chce pokazać przez ten gest, że zadaniem i celem życia człowieka, wypływającym z Eucharystii, jest służenie przez dar z siebie¹³.

Franciszek zauważa, że współczesny świat oferuje człowiekowi wiele różnych pokarmów, które tak naprawdę nie zaspokajają głodu. Pieniądze, sukcesy, próżność, władza czy duma są tylko pozornym nasyceciem, ponieważ nie są z Boga. Prawdziwy pokarm to Eucharystia, która

¹⁰ Por. **TENŹE**, *Jeśli rachunki się nie zgadzają. Msza św. na otwarcie V Krajowego Kongresu Eucharystycznego w Santa Cruz de la Sierra (09.07.2015)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 36 (2015), nr 9(375), s. 11-12.

¹¹ Por. **TENŹE**, *Nie ma chrześcijaństwa na odległość. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (18.04.2021)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 41 (2021), nr 6(433), s. 30.

¹² Por. **TENŹE**, *Miłujmy tych, którzy nas nie kochają. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (22.06.2014)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 35 (2014), nr 7(363), s. 55.

¹³ Por. **TENŹE**, *Eucharystia jest chlebem dla wszystkich. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (06.06.2021)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 41 (2021), nr 7(434), s. 31.

rzeczywiście karmi i sasyca, ponieważ jest darem Chrystusa, Jego ciałem i krwią¹⁴. Z Eucharystii wypływa dla człowieka moc do życia prawdziwie chrześcijańskiego, nadając mu dynamizm wiary.

Święty Jan Paweł II przypomina nauczanie św. Tomasza, że Eucharystia jest także ukoronowaniem życia duchowego i celem wszystkich sakramentów¹⁵. W niej człowiek jednoczy się z ofiarą Chrystusa, a wszystkie swoje modlitwy, sprawy, radości, trudy i zmagania – całe swoje życie – składa w ofierze Bogu¹⁶. Przez Komunię Świętą w przedziwny sposób człowiek zanurza się w Bogu, a On zostaje pod postacią pokarmu i napoju ukryty w człowieku. Dzięki temu przez człowieka Bóg wchodzi między ludzi i jest zanoszony przez tych, którzy przyjmują go sakramentalnie¹⁷. Święty Jan Paweł II naucza, że Kościół jest zgromadzony wokół Eucharystii. Ten sakrament miłości jest budulcem Mistycznego Ciała Chrystusa. W Eucharystii jednoczą się wszyscy wierzący, z jej źródła wszyscy otrzymują łaski. Stanowi ona centrum życia Kościoła, a przez to każdego chrześcijanina¹⁸.

Benedykt XVI także naucza o centralnym miejscu Eucharystii w życiu Kościoła, przypominając, że ona ożywia Mistyczne Ciało Chrystusa i jego wiarę. W Eucharystii Kościół ciągle na nowo się odradza. Ojciec święty zauważa, że postawienie wiary w eucharystyczną obecność Chrystusa w centrum chrześcijańskiego życia jeszcze mocniej włącza w życie Kościoła¹⁹. Święty Jan Paweł II przypomina, że od wydarzeń w Wieczer-

¹⁴ Por. **TENŻE**, *Jaką pamięcią zaspokajam głód mojej duszy? Homilia w uroczystość Bożego Ciała (19.06.2014)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 35 (2014), nr 7(363), s. 15.

¹⁵ **JAN PAWEŁ II**, *Eucharystia w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (08.04.1992)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 13 (1992), nr 6(143), s. 38.

¹⁶ Por. tamże.

¹⁷ Por. **JAN PAWEŁ II**, *Droga do wolności w Duchu prowadzi przez Eucharystię. Procesja Bożego Ciała w Rzymie (10.06.1982)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 3 (1982), nr 6(30), s. 18.

¹⁸ Por. *Redemptor hominis, dz. cyt.*, 20; **JAN PAWEŁ II**, *Eucharystia źródłem misyjnej działalności Kościoła. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (21.06.2000)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 21 (2000), nr 9(226), s. 26.

¹⁹ Por. **BENEDYKT XVI**, *Posynodalna adhortacja apostołska o Eucharystii, źródle i szczyt życia i misji Kościoła „Sacramentum Caritatis” (22.02.2007)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 28 (2007), nr 4(292), 6 (dalej: *Sacramentum Caritatis*).

niku, kiedy Chrystus ustanawia Eucharystię, trwa nieustannie cud rozmnażania chleba, który daje życie wieczne. Papież zaznacza, że przez wieki karmili się tym chlebem święci i męczennicy. Wielu odprawiało adorację, klęcząc przed Najświętszym Sakramentem. Niektórzy narażali nawet życie, aby przyjąć Komunię Świętą. Ojciec święty wspomina tu kapłanów, którzy potajemnie sprawowali i przechowywali Eucharystię w obozach koncentracyjnych. Eucharystia stanowiła dla nich centrum życia. Są oni przykładem i wzorem, że karmiąc się ciałem i krwią Chrystusa, można postępować na drodze rozwoju chrześcijańskiego życia i dojść do świętości. Realizowanie tego powołania wymaga od człowieka ofiary z siebie i duchowego zmagania z przeciwnikami zbawienia. Doświadcza on wielu trudności i pokus. Realnym zagrożeniem jest zły duch, który chce oderwać człowieka od Chrystusa, a zawieść go do grzechu. Dlatego potrzebna jest moc ducha do trwania w łasce i wierności Bogu. Tę moc ofiaruje Chrystus obecny w Eucharystii²⁰. Dlatego stanowi ona centrum życia chrześcijan. Jest bowiem pokarmem i napojem, który wiedzie do zbawienia, daje człowiekowi moc i siłę w tej drodze²¹. Święty Jan Paweł II naucza, że w Komunii Świętej, która jest sakramentem ciała i krwi Zbawiciela, człowiek przyjmuje samego Chrystusa, który mu się ofiarowuje. Dzięki temu człowiek upodabnia się do Niego. Im więcej wierzących karmi się Eucharystią, tym bardziej cała wspólnota Kościoła staje się podobna do Chrystusa²². Przez jej przyjmowanie człowiek najpełniej upodabnia się i jednoczy ze Zbawicielem. Konsekwencją tego szczególnego zjednoczenia jest głęboka przemiana, która wiedzie człowieka po drogach świętości²³. Dlatego Benedykt XVI przy-

²⁰ Por. JAN PAWEŁ II, *Bóg pośrodku swojego ludu. Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa* (22.06.2000), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 21 (2000), nr 9(226), s. 28-29; TENŻE, *Eucharystia źródłem mocy. Msza św. dla polskich pielgrzymów w czasie Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego* (20.06.2000), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 21 (2000), nr 9(226), s. 32-33.

²¹ Por. TENŻE, *Zamieszkał wśród nas. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański* (25.06.2000), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 21 (2000), nr 9(226), s. 29.

²² Por. TENŻE, *Eucharystia – Sakrament miłości i służby. Homilia na zakończenie Kongresu Eucharystycznego w Port-au-Prince* (09.03.1983), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 4 (1983), nr 4(40), s. 28.

²³ Por. TENŻE, *Eucharystia – uczta komunii z Bogiem. Przemówienie podczas Audjencji Generalnej* (18.10.2000), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 22 (2001), nr 3(231), s. 31.

pomina, że realna obecność Chrystusa w Eucharystii nie jest statyczna, ale dynamiczna, tzn. pociągająca, celem upodobnienia do Zbawiciela²⁴. Eucharystia stanowi centrum chrześcijańskiego życia, ponieważ stawia człowieka w Bożej obecności, przenosi go w niebiańską rzeczywistość. Natomiast człowiek w Eucharystii niesie ze sobą cały świat i staje z nim przed Stwórcą²⁵. Chrześcijanin, którego głównym celem powinno być osiągnięcie wiecznej chwały, w Eucharystii umacnia swoją nadzieję na ostateczne spotkanie ze Zbawicielem²⁶.

Zadanie całego Kościoła, które wyznacza św. Jan Paweł II, to dojrzewanie i wzrastanie do Eucharystii i przez Eucharystię. Miarą tego procesu dojrzewania jest wzrastanie poszczególnych członków Ludu Bożego. Przez napełnienie łaską, której udziela Eucharystia, ofiarowany jest zażątek życia wiecznego²⁷. Wychowanie eucharystyczne i postawienie tego sakramentu w centrum prowadzi do rozwoju chrześcijańskiego życia. Ojciec święty podejmuje w swoim nauczaniu aspekt Eucharystii jako tajemnicy światła. Przypomina, że sam Jezus określił siebie jako „światłość świata” (J 8,12). Eucharystia jest tajemnicą wiary, w której zanurzony jest Chrystus, przez co staje się ona tajemnicą światła, wprowadzając człowieka w życie Boże. Wyjaśniając ten aspekt, papież zauważa, że w każdej Mszy Świętej obecne są dwa stoły – słowa oraz Chleba. Papież odwołuje się do uczniów idących do Emaus, którzy najpierw słuchali Jezusa, a potem poznali Go, gdy łamał chleb (por. Łk 24,35). Oba te znaki są obecne w każdej Eucharystii, przez co odsłaniają jej tajemnicę przed wiernymi²⁸. Poznanie Jezusa przez słuchanie Jego słowa i karmienie się Jego ciałem jest istotą chrześcijańskiego życia, dlatego

²⁴ Por. **BENEDYKT XVI**, *W Eucharystii Chrystus żyje wśród nas i dla nas. Msza św. na zakończenie XXIV Kongresu Eucharystycznego we Włoszech (29.05.2005)*, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) 26 (2005), nr 9(276), s. 9.

²⁵ Por. **JAN PAWEŁ II**, *Kiedy nadeszła godzina Jezusa Chrystusa. Msza św. Wieczery Pańskiej (16.04.1981)*, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) 2 (1981), nr 4(16), s. 4.

²⁶ Por. **TENŻE**, *Eucharystia jako pamiątka „mirabilia Dei”*. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (04.10.2000), „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) 22 (2001), nr 3(231), s. 29.

²⁷ Por. *Redemptor hominis*, 20.

²⁸ Por. **JAN PAWEŁ II**, *List apostolski na Rok Eucharystii „Mane nobiscum Domine” (07.10.2004)*, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.) 26 (2005), nr 1(269), 11-14 (dalej: *Mane nobiscum Domine*).

ten aspekt Eucharystii, skierowany ku Zbawicielowi, stawia go w centrum chrześcijańskiego życia, prowadząc do jego duchowego rozwoju. Święty Jan Paweł II zachęca, aby postawić sakrament miłości, którym jest Msza Święta w centrum chrześcijańskiego życia. Dzięki temu egzystencja ludzi wierzących jest przepojona życiem i światłem Bożym. Papież przypomina też, że przeżywanie i sprawowanie Eucharystii nie może być oderwane od pokuty. Jezus zapraszający do stołu „duchowej uczyty” nawołuje także do nawrócenia. Bez pokuty sakrament ołtarza pozbawiony jest pełnej skuteczności zbawczej²⁹. Aby postawić Eucharystię w centrum chrześcijańskiego życia, św. Jan Paweł II zaleca, żeby ją „dobrze celebrować”. Chodzi o odprawianie Mszy Świętej zgodnie z normami liturgicznymi, przy udziale ludu oraz o zachowanie jej sakramentalnego wymiaru i zaangażowanie różnych posługujących zgodnie z ich funkcjami. Proces uwydatnienia roli Eucharystii w chrześcijańskim życiu ma być wsparty odpowiednią mistagogiczną katechezą. Dzięki temu wierni osiągają konieczną świadomość realnej obecności Chrystusa pod eucharystycznymi postaciami³⁰.

Franciszek przestrzega, aby nie unikać rutyny i przyzwyczajenia w przyjmowaniu Komunii Świętej. W takiej sytuacji Eucharystia mogłaby przestać być centrum chrześcijańskiego życia. Papież zachęca, aby każdorazowe przyjęcie ciała Pańskiego było ponowieniem ludzkiego „amen” wobec Chrystusa obecnego w Komunii Świętej. Ojciec święty poleca, aby człowiek, wypowiadając „amen”, czynił to z głębokim przekonaniem, że przyjmuje żywego Zbawiciela, i przystępował za każdym razem do Komunii Świętej, jakby była to Pierwsza Komunia Święta³¹. Eucharystia przynosi człowiekowi duchową siłę do życia, umacnia w słabościach, trudnościach i prześladowaniach. Jest zadatką przyszłej uczyty w królestwie niebieskim. Święty Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek podkreślają nieodzowną rolę niedzielnej Mszy Świętej w rozwoju chrześcijańskiego życia. Jak naucza św. Jan Paweł II, praktyka niedzielnej Mszy Świętej, a tym bardziej częstszej, w ciągu tygodnia,

²⁹ Por. *Redemptor hominis*, 20.

³⁰ Por. *Mane nobiscum Domine*, 17-18.

³¹ Por. FRANCISZEK, *Logika dzielenia się. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański* (23.06.2019), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 40 (2019), nr 7-8(414), s. 50.

jest źródłem łaski i pozwala na wzrost w świętości oraz daje poczucie umiłowania przez Boga³².

Franciszek podkreśla, że Msza Święta sprawowana w pierwszy dzień tygodnia jest centrum życia Kościoła, a przez to centrum życia każdego ochrzczonego³³.

Święty Jan Paweł II zwraca uwagę na niedzielną Eucharystię, i w ogóle na świętowanie niedzieli jako dnia Pańskiego. Ten szczególny dzień tygodnia odnosi człowieka do zbawczego misterium Chrystusa, którym było Jego zmartwychwstanie. Niedziela jako Pascha tygodnia jest obchodem zwycięstwa Zbawiciela nad grzechem i śmiercią, podziękowaniem za stworzenie świata i przypomnieniem o dniu paruzji³⁴.

Benedykt XVI również nazywa niedzielę Paschą tygodnia. Dzień rozpoczęcia stwórczego dzieła Boga jest dniem odkupienia, w którym stworzenie zostaje odnowione. Papież dodaje, że Eucharystia jest wyrazem tożsamości wspólnoty oraz stanowi centrum jej życia i misyjnego posłania³⁵.

Franciszek również widzi w Eucharystii Paschę, w czasie której człowiek przechodzi z Chrystusem ze śmierci do życia. W czasie Mszy Świętej Zbawiciel jednoczy człowieka ze sobą i prowadzi go do życia wiecznego³⁶. Papież zauważa, że aby pełniej przeżywać relację z Bogiem, czło-

³² Por. JAN PAWEŁ II, *Eucharystia źródłem łaski i mocy dla życia prawdziwie chrześcijańskiego. Homilia wygłoszona w Phoenix Park w Dublinie (29.09.1979)*, w: *Nauczanie papieskie*, t. II, 2, Poznań 1992, s. 205-207.

³³ Por. FRANCISZEK, *Niedziela chrześcijańska. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (13.12.2017)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 39 (2018), nr 1(399), s. 40; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2020, 2177.

³⁴ Por. JAN PAWEŁ II, *List apostolski o świętowaniu niedzieli „Dies Domini” (31.05.1998)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 19 (1998), nr 8-9(205), 1, 19 (dalej: *Dies Domini*); TENŻE, *List apostolski Novo millennio ineunte na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*, Watykan 2001, 35 (dalej: *Novo millennio ineunte*).

³⁵ Por. BENEDYKT XVI, *W Eucharystii Chrystus żyje wśród nas i dla nas, dz. cyt.*, s. 8; Por. TENŻE, *Eucharystia musi być centrum waszego życia, dz. cyt.*, s. 27; TENŻE, *Nie możemy żyć bez dnia Pańskiego. Msza św. w katedrze św. Stefana w Wiedniu podczas pielgrzymki do Austrii (09.09.2007)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 28 (2007), nr 10-11(297), s. 26.

³⁶ Por. FRANCISZEK, *Pociągnięci do zwycięstwa przez Zmartwychwstałego. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (22.11.2017)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 38 (2017), nr 12(398), s. 22.

wiek powinien poznać wartość i znaczenie Eucharystii. Ojciec święty przypomina, że słowo „Eucharystia” oznacza dziękczynienie. Dlatego naucza, że najgłębszym sensem każdej Mszy Świętej jest właśnie dziękczynienie wobec Trójcy Świętej, która przyjmuje człowieka, przemienia go i włącza w komunie miłości³⁷. Franciszek zaznacza, że przez uczestnictwo w Eucharystii człowiek dostępuje udziału w zwycięstwie Chrystusa nad śmiercią i zostaje ogarnięty Jego łaską. Ta łaska, udzielana mocą Ducha Świętego, wprowadza w Boże życie i jest zdolna przemieniać życie człowieka.

Święty Jan Paweł II przypomina, że istotą świętowania niedzieli jest zawsze Msza Święta jako uobecnienie zbawczego dzieła Chrystusa i centrum chrześcijańskiego życia. Papież ubolewa, że coraz mniej wiernych uczestniczy w niedzielnej Eucharystii i zauważa, że zanika świadomość jej centralnego miejsca w życiu ochrzczonych³⁸. Ojciec święty przypomina, że uczestnictwo we Mszy Świętej, sprawowanej w dniu Pańskim, jest nie tylko obowiązkiem każdego wierzącego, który wynika z Bożych oraz kościelnych przykazań, lecz także koniecznym pierwiastkiem prawdziwego i pełnego chrześcijańskiego życia³⁹. Benedykt XVI naucza, że obowiązku uczestnictwa w niedzielnej Mszy Świętej nie można postrzegać jako nałożonego obciążenia czy brzemienia, ale jako środek konieczny do chrześcijańskiego życia. Z Eucharystii człowiek powinien czerpać radość i siłę do kroczenia drogami świętości, które wyznaczył Bóg w swoim słowie⁴⁰. Zaś Franciszek zauważa, że przykazanie kościelne, nakazujące uczestnictwo w niedzielnej Mszy Świętej, pomaga zachować jej wartość, ale nie jest wystarczające. Ludzie ochrzczeni idą na

³⁷ Por. **TENŻE**, *Msza św. nie jest przedstawieniem. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (08.11.2017)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 38 (2017), nr 12(398), s. 18.

³⁸ Por. *Dies Domini*, 5, 7; *Novo millennio ineunte*, 35; **JAN PAWEŁ II**, Adhortacja apostołska *Ecclesia in Europa* o Jezusie Chrystusie, który żyje w Kościele, jako źródło nadziei dla Europy, Watykan 2003, 81-82 (dalej: *Ecclesia in Europa*).

³⁹ Por. *Dies Domini*, 46-49; **JAN PAWEŁ II**, *O świętowaniu niedzieli. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (05.07.1998)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 19 (1998), nr 10(206), s. 57; **TENŻE**, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* o Eucharystii w życiu Kościoła, Rzym 2003, 41 (dalej: *Ecclesia de Eucharistia*); *Novo millennio ineunte*, 36.

⁴⁰ Por. **BENEDYKT XVI**, *W Eucharystii Chrystus żyje wśród nas i dla nas, dz. cyt.*, s. 9; **TENŻE**, *Eucharystia musi być centrum waszego życia, dz. cyt.*, s. 27.

Eucharystię, bo dzięki temu, że jest w niej żywy i prawdziwy Chrystus, mogą przenikać siebie i relacje z bliźnimi Jego obecnością, wypełniać Boże przykazania i dawać świadectwo Jego miłości⁴¹. Dzięki takiemu rozumieniu Mszy Świętej staje się ona centrum chrześcijańskiego życia i wiedzy do jego rozwoju. Ojciec święty naucza, że podstawowym motywem uczestnictwa w niedzielnej Mszy Świętej ma być spotkanie ze zmartwychwstałym Chrystusem, słuchanie Jego słowa i karmienie się Jego ciałem. W ten sposób człowiek staje się Kościołem, czyli Mistycznym Ciałem Chrystusa. W tej perspektywie, to nie człowiek idzie na Mszę Świętą, aby spotkać Zbawiciela, ale pozwala, aby On spotkał jego⁴². Benedykt XVI zachęca wiernych, aby żyli „na sposób dnia Pańskiego”. Papież tłumaczy, że chodzi o wypełnienie codziennego życia rzeczywistością Eucharystii. Samo określenie, które pochodzi od św. Ignacego Antiocheńskiego, wyróżnia niedzielę spośród innych dni tygodnia. Nie chodzi tylko o brak zajęć, które wykonuje się w ciągu tygodnia. Życie na sposób dnia Pańskiego w codzienności oznacza świadomość odkupienia i realizowanie go przez cały tydzień jako ofiarę z siebie dla innych⁴³. Również Franciszek podkreśla nieocenioną wartość niedzielnej Eucharystii. Widzi w niej miejsce i czas na uzdrowienie relacji z Bogiem, z samą sobą, z bliźnimi i z całym stworzeniem⁴⁴.

Święty Jan Paweł II przypomina, że ochrzczeni powinni, oprócz indywidualnej modlitwy, uczestniczyć także we wspólnotowej, ponieważ są jednym Ludem Bożym, odkupionym przez Chrystusa. Najpełniej wyraża się to w ofierze Mszy Świętej sprawowanej w Kościele i przez Kościół⁴⁵. Msza Święta ogarnia całe wewnętrzne i zewnętrzne życie człowieka. W czasie jej sprawowania Bóg karmi swoim słowem i ciałem. Eucharystia daje także człowiekowi możliwość ofiarowania Stwórcy swoich codziennych przeżyć i uczy odczytywać je w świetle Jego woli. W końcu

⁴¹ Por. FRANCISZEK, *Niedziela chrześcijańska*, dz. cyt., s. 41.

⁴² Por. tamże, s. 40.

⁴³ Por. *Sacramentum Caritatis*, 72.

⁴⁴ Por. FRANCISZEK, Encyklika *Laudato si* poświęcona trosce o wspólny dom, Rzym 2015, 237.

⁴⁵ Por. *Dies Domini*, 31-32.

jest braterskim spotkaniem we wspólnocie wierzących⁴⁶. Papież określa niedzielną Eucharystię mianem najważniejszego dnia wiary, dniem niezbędnym i dniem chrześcijańskiej nadziei. Zauważa także, że każde zaniedbanie uczestnictwa w niedzielnym liturgicznym zgromadzeniu osłabia przynależność do Chrystusa⁴⁷, bo jak naucza Benedykt XVI: „Ten wolny czas pozostaje (...) pusty, jeśli nie ma w nim Boga”⁴⁸. Zaś Franciszek dodaje, że to Eucharystia czyni z niedzieli chrześcijański dzień⁴⁹.

Benedykt XVI naucza, że Msza Święta, która jest wewnętrznym centrum niedzieli, nadaje kierunek ludzkiemu życiu i funkcjonowaniu, wzmacnia i odnawia człowieka. Eucharystyczne słuchanie słowa Bożego i posilanie się ciałem Chrystusa jest spotkaniem człowieka ze zmartwychwstałym Panem, który oświeca swoją łaską nie tylko świąteczny czas niedzieli, ale całe życie człowieka⁵⁰. Dlatego św. Jan Paweł II i Franciszek polecają wysiłki na rzecz ożywienia uczestnictwa w Eucharystii, szczególnie w dniu Pańskim, oraz uczynienia z niego świątecznego dnia na cześć zmartwychwstałego Chrystusa, co pozwoli postawić Mszę Świętą w centrum chrześcijańskiego życia jako skuteczny środek w rozwoju życia wiary⁵¹.

Benedykt XVI również zachęca do uczestnictwa w niedzielnej Mszy Świętej, zaznaczając także, że jest to obowiązek kształtujący sumienie. Papież przekonuje, że nie jest to stracony czas, ponieważ jednoczy rodzinę i nadaje życiu właściwy kierunek⁵². O tym, że Eucharystia stano-

⁴⁶ Por. tamże 39-44; **JAN PAWEŁ II**, *Niedzielną Eucharystia. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański* (09.08.1998), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 19 (1998), nr 11(207), s. 55.

⁴⁷ Por. **JAN PAWEŁ II**, *Z nadzieją w sercu głosicie Ewangelię Chrystusa. Do biskupów australijskich przybyłych z wizytą „ad limina Apostolorum”* (26.03.2004), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 25 (2004), nr 6(264), s. 25.

⁴⁸ **BENEDYKT XVI**, *Eucharystia musi być centrum waszego życia*, dz. cyt., s. 27.

⁴⁹ Por. **FRANCISZEK**, *Niedziela chrześcijańska*, dz. cyt., s. 40.

⁵⁰ Por. **BENEDYKT XVI**, *Nie możemy żyć bez dnia Pańskiego*, dz. cyt., s. 25-26.

⁵¹ Por. *Mane nobiscum Domine*, 8, 23; **FRANCISZEK**, *Niedziela chrześcijańska*, dz. cyt., s. 40.

⁵² Por. **BENEDYKT XVI**, *Rodzina, szkoła, parafia – miejsca formacji chrześcijańskiej. Nieszpory w katedrze w Monachium podczas pielgrzymki do Bawarii* (10.09.2006), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 27 (2006), nr 11(287), s. 19; **TENŻE**, *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*. Se-

wi centrum chrześcijańskiego życia, przypomina również fakt, że jest to dzień odpoczynku, w którym nie podejmuje się niekonicznej pracy. Franciszek przestrzega, że bez Chrystusa celebrowanego w niedzielnej Mszy Świętej grozi człowiekowi zmęczenie codziennym życiem i zniechęcenie trudnościami. Właściwe świętowanie niedzieli, z Eucharystią w jej centrum wlewa nadzieję oraz dodaje siły i odwagi do życia⁵³. Chrzęścijanin nie może żyć bez Mszy Świętej, ponieważ w niej Chrystus ofiaruje siebie i zbawia człowieka, który odszedł od Niego przez swój grzech. Eucharystia daje bowiem siłę do pokonywania trudności życia i umacnia w braterskiej wspólnotcie, aby razem zdążać do świętości⁵⁴. Każda Eucharystia, a szczególnie sprawowana w dniu Pańskim, jest centrum życia chrześcijańskiego, ponieważ już na ziemi daje zadatek nieba i posila człowieka na drogach dążenia do świętości. Sprawowanie Mszy Świętej jest centrum kultu Eucharystii i życia chrześcijańskiego. Święty Jan Paweł II oraz Benedykt XVI zachęcają jednak do żywego kultu ciała Pańskiego także poza sprawowaniem ofiary ołtarza, przez różnego rodzaju eucharystyczną pobożność, ponieważ jest on nierozłącznie z nią związany⁵⁵.

Święty Jan Paweł II wymienia „nawiedzenie Najświętszego Sakramentu, adoracje, wystawienia, godziny święte, czterdziestogodzinne nabożeństwa, błogosławieństwo Najświętszym Sakramentem, procesje teoforyczne, kongresy eucharystyczne”⁵⁶. Ojciec święty porównuje adorację Najświętszego Sakramentu do postawy umiłowanego ucznia, który opiera swoją głowę na piersi Zbawiciela (por. J 13,25). Papież zachęca

sja inauguracyjna V Konferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów (13.05.2007), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 28 (2007), nr 9(296), s. 39; Por. Sacramentum Caritatis, 73.

⁵³ Por. FRANCISZEK, *Niedziela chrześcijańska, dz. cyt.*, s. 41.

⁵⁴ Por. KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DISCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Powrót do radości do Eucharystii. List do przewodniczących Konferencji Episkopatów na temat celebrowania liturgii (15.08.2020)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 41 (2020), nr 10(426), s. 33-34.

⁵⁵ Por. JAN PAWEŁ II, *List do wszystkich biskupów i kapłanów Kościoła o Tajemnicy i kulcie Eucharystii (24.02.1980)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1 (1980), nr 3, s. 9; *Ecclesia de Eucharistia*, 25; *Ecclesia in Europa*, 78; *Mane nobiscum Domine*, 18; *Sacramentum Caritatis*, 66-68.

⁵⁶ JAN PAWEŁ II, *List do wszystkich biskupów i kapłanów Kościoła o Tajemnicy i kulcie Eucharystii, dz. cyt.*, 9.

do częstej eucharystycznej adoracji, ponieważ jest to pełna miłości rozmowa z Chrystusem, która daje człowiekowi siłę, wsparcie i pociechę⁵⁷.

Benedykt XVI zaznacza, że adoracja eucharystycznego Chrystusa jest przedłużeniem i umocnieniem tego, co wydarzyło się podczas Mszy Świętej. Ojciec święty zachęca także do praktykowania adoracji. Trwanie przed Najświętszym Sakramentem przypomina, że Chrystus, który daje się człowiekowi w Eucharystii, zajmuje centralne miejsce w życiu każdego ochrzczonego i całego Kościoła⁵⁸. Papież nawiązuje do nauczania św. Augustyna, który polecał najpierw adorować, a dopiero potem przyjmować Najświętszy Sakrament. Stąd adoracja jest przygotowaniem do jak najlepszego przyjęcia Chrystusa w Eucharystii⁵⁹. Święty Jan Paweł II przypomina, że nabożeństwa ku czci Najświętszego Sakramentu, w różnych swoich formach, ożywiają kult i prowadzą do coraz głębszego uczestniczenia w sprawowaniu tego sakramentu. Kult Eucharystii jest źródłem świętości dla każdego człowieka⁶⁰. Stąd papież nazywa eucharystyczny kult duszą życia chrześcijanina. Z Mszy Świętej, jako z sakramentu miłości, czerpie się inspirację do wypełniania przykazania miłości Boga i drugiego człowieka. Zatem Eucharystia jako źródło miłości staje się centrum chrześcijańskiego życia i rozwoju, bo przez nią człowiek spełnia swoje największe powołanie – żeby kochać. Papież nazywa Eucharystię szkołą, w której można uczyć się miłości⁶¹. Przyjmując sakrament ciała i krwi, człowiek wzrasta w miłości, jest świadkiem Ewangelii oraz widzi w swoich bliźnich Chrystusa⁶². Z kultu eucharysty-

⁵⁷ Por. *Ecclesia de Eucharistia*, 25.

⁵⁸ Por. *Sacramentum Caritatis*, 66; **BENEDYKT XVI**, *Praktyka adoracji eucharystycznej. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański* (10.06.2007), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 28 (2007), nr 7-8(295), s. 52.

⁵⁹ Por. *Sacramentum Caritatis*, 66; **BENEDYKT XVI**, *Adoracja najlepszym przygotowaniem do Komunii eucharystycznej. Do uczestników sesji plenarnej Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów* (13.03.2009), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 30 (2009), nr 5(313), s. 49.

⁶⁰ Por. *Ecclesia de Eucharistia*, 10; **JAN PAWEŁ II**, *Eucharystia i misja – nierozzerwalnie związane. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny 2004 r.* (19.04.2004), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 25 (2004), nr 6(264), s. 4-5.

⁶¹ Por. **JAN PAWEŁ II**, *List do wszystkich biskupów i kapłanów Kościoła o Tajemnicy i kulcie Eucharystii*, dz. cyt., s. 10.

⁶² Por. **TENŻE**, *Chleb wędrującego ludu. Msza św. w uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa* (14.06.2001), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 22 (2001),

stycznego wypływa także sakramentalny styl życia człowieka, którego wyrazem jest pragnienie świętości i dążenie do chrześcijańskiej doskonałości. Eucharystia w sposób najpełniejszy pozwala spełniać powszechny udział w kapłaństwie Chrystusa wszystkich ochrzczonych, w połączeniu z kapłaństwem urzędowym. Tak pojęty sakrament Eucharystii jest centrum i celem chrześcijańskiej praktyki sakramentalnej.

Msza Święta jest szczytem i źródłem całej posługi sakramentalnej, a przez to całego chrześcijańskiego życia. Święty Jan Paweł II naucza, że we Mszy Świętej swój wyraz znajdują pozostałe sakramenty. Komunia Święta jednoczy z Bogiem, którego dziećmi ludzie stają się na chrzcie świętym; dodaje mocy i odwagi do głoszenia Ewangelii, odnawiając dar Ducha Świętego otrzymany na bierzmowaniu⁶³.

Benedykt XVI zauważa, że istnieje ścisła więź między Eucharystią a chrztem i bierzmowaniem. Człowiek przyjmuje chrzest i bierzmowanie jako „przyporządkowany do Eucharystii”, która udoskonala dary udzielone na chrzcie i w bierzmowaniu. Jest ona ośrodkiem chrześcijańskiego życia sakramentalnego i prowadzi człowieka do pełni chrześcijańskiego wtajemniczenia⁶⁴. Ojciec święty naucza, że związek Eucharystii z sakramentem namaszczenia chorych wyraża się w zjednoczeniu z cierpieniami Chrystusa. Ponadto Kościół udziela Komunii Świętej umierającym jako wiatyku – pokarmu na drogę do wieczności⁶⁵. Ścisłe związane z Eucharystią pozostaje kapłaństwo. Święcenia są konieczne do ważności Eucharystii⁶⁶.

Eucharystia jako sakrament miłości odnosi się do sakramentalnego związku mężczyzny i kobiety, ponieważ mają oblubieńczy charakter⁶⁷. W końcu pokuta sakramentalna wiedzie do Eucharystii, a Eucharystia uświadamia konieczność i obowiązek ciągłego oczyszczania się z grze-

nr 9(236), s. 50.

⁶³ Por. TENŹE, *List do wszystkich biskupów i kapłanów Kościoła o Tajemnicy i kulcie Eucharystii*, dz. cyt., s. 10; TENŹE, *Został z nami pod postaciami chleba i wina. Msza św. Wieczerzy Pańskiej w Wielki Czwartek (28.03.2002)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 23 (2002), nr 5(243), s. 19-20.

⁶⁴ Por. *Sacramentum Caritatis*, 17.

⁶⁵ Por. tamże 22.

⁶⁶ Por. tamże 23.

⁶⁷ Por. tamże 27.

chów poprzez spowiedź. Papież przestrzega w tym miejscu przed niegodnym, tzn. w stanie grzechu ciężkiego, przyjmowaniu Komunii Świętej⁶⁸. Kiedy człowiek jest świadomy, że popełnił grzech ciężki, zanim przystąpi do Eucharystii, powinien przystąpić do sakramentu pokuty⁶⁹.

Święty Jan Paweł II przypomina naukę Soboru Trydenckiego, że każdy, kto świadomie i dobrowolnie popełnił grzech ciężki, do godziwego i owocnego przystępowania do Komunii Świętej jest zobowiązany otrzymać uprzednio rozgrzeszenie. Komunia Święta nie służy odpuszczeniu grzechów ciężkich⁷⁰. Ojciec święty przypomina także, że Komunia Święta ma moc uwolnić człowieka od grzechów powszednich oraz strzeże przed ciężkimi. Papież zaleca, aby przypominać wiernym o pokutnym charakterze każdej Eucharystii, szczególnie o części obrzędów wstępnych zwanych aktem pokuty. Służy on zbadaniu własnego sumienia i rozeznaniu, czy człowiek zachował stan łaski uświęcającej i może przystąpić do stołu Pańskiego, czy powinien skorzystać ze spowiedzi, bo popełnił jakiś grzech ciężki⁷¹.

Benedykt XVI przypomina, że święty dar, jakim jest Komunia Święta, jest przeznaczony dla uświęconych. Papież przytacza praktykę starożytnego Kościoła, kiedy Komunia Święta była zapowiadana słowami *Sanc-*

⁶⁸ Por. JAN PAWEŁ II, *List do wszystkich biskupów i kapłanów Kościoła o Tajemnicy i kulcie Eucharystii*, dz. cyt., s. 10; TENŻE, *Został z nami pod postaciami chleba i wina*, dz. cyt., s. 19-20.

⁶⁹ Por. *Ecclesia de Eucharistia*, 36-37; JAN PAWEŁ II, *Eucharystia i sakrament pojednania. Przesłanie do uczestników kursu dla spowiedników zorganizowanego przez Penitencjarię Apostolską (08.03.2005)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 26 (2005), nr 5(273), s. 47.

⁷⁰ Por. JAN PAWEŁ II, *Sakrament pojednania w Roku Wielkiego Jubileuszu. Do uczestników kursu zorganizowanego przez Penitencjarię Apostolską (13.03.1999)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 20 (1999), nr 9-10(216), s. 33; TENŻE, *Eucharystia jest Sakramentem pojednania. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (15.06.1983)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 4 (1983), nr 5-6(41-42), s. 12.

⁷¹ Por. TENŻE, *Adhortacja apostołska Reconciliatio et Paenitentia o pojednaniu i pokucie w dzisiejszym posłannictwie Kościoła*, Rzym 1984, 27 (dalej: *Reconciliatio et Paenitentia*); TENŻE, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 2002 r. (18.03.2002)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 23 (2002), nr 5(243), s. 5-6.

*ta sanctis*⁷². Ojciec święty naucza, że grzech ciężki stoi w sprzeczności do działania łaski płynącej z Eucharystii⁷³. Wszystkie sakramenty, które obejmują całe życie człowieka, są w ścisłym związku z Eucharystią. Jeżeli jest ona centrum sakramentalnego życia, to powinna stać się centrum każdego chrześcijańskiego życia, które przeżywane jako sakramentalne prowadzi do rozwoju życia wiary. Benedykt XVI naucza, że świadome uczestnictwo w Eucharystii sprzyja formacji prawego sumienia chrześcijańskiego. W czasie każdej Mszy Świętej wypowiedziane przez kapłana teksty przypominają, że ofiara Chrystusa na krzyżu została dokonana na odpuszczenie grzechów. W pamiętce tej ofiary człowiek spotyka się z miłosiernym Ojcem⁷⁴.

Święty Jan Paweł II naucza zaś, że podczas Eucharystii ponawiana jest pamiętka męki i śmierci Chrystusa, dlatego nazywa się ją ofiarą pojednania⁷⁵. To pojednanie ma obejmować relację z Bogiem i drugim człowiekiem⁷⁶. Przez sprawowanie tego sakramentu następuje zjednoczenie z Jezusem Chrystusem i wyrażona jest prawda, że człowiek, na podstawie dziecięstwa Bożego, ma możliwość dostąpić pojednania ze Stwórcą przez posługę Kościoła⁷⁷.

Franciszek zauważa, że uczestnictwo w Eucharystii nie oznacza, że ktoś jest bez grzechu albo że jest lepszy od innych ludzi. Kto przychodzi na Mszę Świętą, ten uznaje, że potrzebuje miłosiernej miłości Boga, która stała się ciałem, i pokazuje, że chce uczestniczyć w odkupieniu i przebaczeniu, które ofiaruje Chrystus. Papież przypomina, że każda eucharystia

⁷² Por. **BENEDYKT XVI**, *Nasze drogi niech będą drogami Jezusa. Msza św. w uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa* (26.05.2005), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 26 (2005), nr 7-8(275), s. 24.

⁷³ Por. **TENŻE**, *Eucharystia darem Boga dla życia świata. Homilia z okazji 49. Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Quebec w Kanadzie* (22.06.2008), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 29 (2008), nr 7-8(305), s. 24.

⁷⁴ Por. **TENŻE**, *Messaggio all'em.mo Card. James Francis Stafford, Penitenziere Maggiore, e ai partecipanti al. XX corso sul foro interno* (12.03.2009), <http://www.penitenzieria.va/content/penitenzieriaapostolica/it/tribunale-del-foro-interno/magistero-e-biblioteca-di-testi/magistero/benedetto-xvi/xx-cfi-2009.html> (odczyt z dn. 10.05.2021 r.).

⁷⁵ Por. *Redemptor hominis*, 20; **JAN PAWEŁ II**, *Eucharystia jest Sakramentem pojednania*, dz. cyt., s. 12.

⁷⁶ Por. *Reconciliatio et Paenitentia*, 7.

⁷⁷ Por. *Redemptor hominis*, 20.

styczna celebracja rozpoczyna się od prawdziwego aktu pokuty. Dlatego Franciszek zachęca, aby uczestniczyć we Mszy Świętej z pokorą i ze świadomością, że jest to zbawcze wydarzenie, które odnawia się jako ofiara na odpuszczenie grzechów⁷⁸. Należy jednak zaznaczyć, że akt pokuty podczas Mszy Świętej nie zastępuje sakramentalnej spowiedzi, ponieważ nie odpuszcza grzechów ciężkich, ale działa „w służbie przygotowania” do niej⁷⁹. Ojciec święty naucza, że Eucharystia „nie jest nagrodą dla doskonałych, lecz szlachetnym lekarstwem i pokarmem dla słabych”⁸⁰. Papież zauważa, że Chrystus zna grzeszną kondycję człowieka, a mimo to łączy swoje życie z ludzkim życiem, ponieważ dobrze wie, że grzesznicy tego potrzebują. Franciszek nazywa Eucharystię „Chlebem grzeszników”. W niej Zbawiciel pokazuje człowiekowi, że jest on cenny w Jego oczach, i cieszy się, że grzesznik chce dzielić się z Nim swoją słabością. Ojciec święty naucza, że miłosierdzie Jezusa nie boi się nędzy człowieka⁸¹. Nauczając o Eucharystii jako lekarstwie i chlebie grzeszników, papież wymienia słabości, z których może uleczyć Komunia Święta: „(...) leczmy nas miłością z owych słabości, których sami nie potrafimy uleczyć. Z jakich słabości? (...) Tej, jaką jest odczuwanie urazy do tego, kto nas skrzywdził (...); z tej, którą jest dystansowanie się od innych i izolowanie się w nas samych (...); tej, polegającej na uzalaniu się nad sobą i uskarżaniu się, nie znajdując spokoju (...). To On nas uzdrowia swoją obecnością, swoim Chlebem, Eucharystią. Eucharystia jest skutecznym lekarstwem na te zamknięcia. (...) Eucharystia uzdrowia, ponieważ jednoczy z Jezusem – sprawia, że przyswajamy sobie Jego sposób życia, Jego zdolność łamania się i dawania siebie braciom, odpowiadania na zło dobrem. Daje nam odwagę wychodzenia poza własne «ja» i pochylania się z miłością nad słabościami drugiego człowieka. (...) To jest logika Eucharystii – przyjmujemy

⁷⁸ Por. FRANCISZEK, *Spotkanie, które zmienia życie. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (12.02.2014)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 35 (2014), nr 3-4(360), s. 44.

⁷⁹ Por. B. NADOLSKI, *Akt pokuty w sprawowaniu Eucharystii*, w: E. Mateja, R. Pierskała (red.), *Wezwani do nawrócenia. Z teologii pokuty i pojednania*, Opole 2009, s. 417-425.

⁸⁰ FRANCISZEK, *Adhortacja apostołska Evangelii gaudium o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie*, Rzym 2013, 47; Por. TENŻE, *Eucharystia jest mocą dla słabych. Homilia podczas Mszy św. w uroczystość Bożego Ciała (04.06.2015)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 36 (2015), nr 6(373), s. 40.

⁸¹ Por. FRANCISZEK, *Eucharystia jest chlebem dla wszystkich*, dz. cyt., s. 31.

Jezusa, który nas kocha i leczy nasze słabości, żebyśmy kochali innych i pomagali im w ich słabościach”⁸². Przyjmowanie Komunii Świętej jawi się jako usposabianie człowieka do większej miłości, która jest zraniona przez skutki grzechu pierworodnego. Ma umacniać człowieka i uzdalniać eucharystycznym darem miłości Chrystusa do jeszcze większej miłości Boga i bliźniego. Eucharystia leczy grzeszną kondycję i skłonność do grzechu. Przeżywana w duchu pokuty, wraz ze świadomością, że jest to dar odkupienia Chrystusa, który pozostał z ludzkością w sakramencie ołtarza, sytuuje ją w centrum chrześcijańskiego życia i prowadzi do jego rozwoju. Kwestia zależności między grzechem ciężkim, spowiedzią i Komunią Świętą została żywo podjęta w kontekście adhortacji apostołskiej *Amoris laetitia* papieża Franciszka. Chodzi o dopuszczenie do Komunii Świętej osób rozwiedzionych, żyjących w powtórnych związkach i innych nieregularnych sytuacjach. Ojciec święty proponuje towarzyszenie, rozpoznawanie i włączanie tego, co kruche⁸³. Ojciec Jarosław Kupczak OP widzi trzy możliwe interpretacje nauczania papieża jako ciągłość, umiarkowana zmiana i zerwanie. Zaznacza, że dwie pierwsze podkreślają ciągłość nauczania Franciszka z dotychczasową nauką Kościoła, przy założeniu interpretacji umiarkowanej, że ciągłość oznacza także możliwość rozwoju nauki zasygnalizowanej przez św. Jana Pawła II, jako autentyczny rozwój doktryny. Interpretacja zerwania jest odcięciem się od nauki św. Jana Pawła II i Benedykta XVI, aby powrócić do „właściwych intencji” II Soboru Watykańskiego. Jednak ta interpretacja opiera się na błędnym rozumieniu zarówno rozwoju nauki Kościoła, jak i samego soboru⁸⁴. Te rozważania można śmiało przenieść na wszystkie relacje grzechu do Eucharystii oraz sakramentu pojednania i pokuty oraz możliwości przyjmowania Komunii Świętej. Msza Święta jako centrum i nieodzowny środek do duchowego rozwoju życia jednoczy ochrzczonych z Chrystusem przez posługę Kościoła i włącza ich w Jego ofiarę miłości, która daje przebacze-

⁸² Tamże.

⁸³ Por. FRANCISZEK, Adhortacja apostołska *Amoris Laetitia* o miłości w rodzinie, Rzym 2016, 291-312.

⁸⁴ Por. J. KUPCZAK, „*Amoris laetitia*”. *Konflikt interpretacji*, Poznań 2020, s. 173-255.

nie. Przez Eucharystię Bóg mieszka w człowieku i udziela mu darów Ducha Świętego do obrony wiary⁸⁵.

Każde chrześcijańskie życie powinno dążyć do zjednoczenia z Chrystusem. Święty Jan Paweł II zauważa, że nie można na ziemi dostąpić pełniejszej jedności i zbawczej skuteczności niż poprzez Komunię Świętą, stąd stanowi ona centrum chrześcijańskiego życia, bowiem jest zadatkiem wiecznej chwały w niebie⁸⁶.

Franciszek zauważa, że darmowy dar, jakim jest Eucharystia, karmi „duchowe głody” człowieka, także głód wieczności, ponieważ przyjmując Komunię Świętą, człowiek uczestniczy niejako w uczcie niebieskiej. Dlatego przez Eucharystię człowiek zmierza w pielgrzymce wiary do życia wiecznego⁸⁷. Ojciec święty naucza, że w Eucharystii Chrystus dołącza do pielgrzymów zmierzających do wieczności, tak jak towarzyszy uczniom Łukaszowi i Kleofasowi w drodze do Emaus. W czasie tej drogi Zbawiciel karmi człowieka swoim ciałem, ożywiając jednocześnie wiarę, nadzieję i miłość. Jezus w Komunii Świętej pociesza w trudnościach i wspiera w wysiłkach na drodze zbawienia. Chrystus daje samego siebie, aby pomóc w naśladowaniu przykładu miłości wobec wszystkich ludzi, który nam zostawił. Karmienie się eucharystycznym chlebem to także oddanie się Chrystusowi z ufnością, aby prowadził człowieka. Ojciec święty zaznacza, że Eucharystia pozwala postawić Jezusa w miejsce ludzkiego „ja”. Dzięki temu człowiek jest ogarnięty miłością i może przekazywać ją tym, których spotyka, zwłaszcza ubogim, najsłabszym i potrzebującym. Papież dodaje jeszcze, że człowiek, który posila się Komunią Świętą, upodabnia się do Mistycznego Ciała Chrystusa⁸⁸. Upodobnienie do Chrystusa, które dokonuje się w Eucharystii, stawia ten sakrament w centrum chrześcijańskiego życia i prowadzi do jego rozwoju.

⁸⁵ Por. J. M. LUSTIGER, *Eucharystia i głoszenie Ewangelii*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 2 (1981), nr 7(19), s. 8; Z. PERZ, *Misterium Sakramentu Pokuty a życie chrześcijańskie*, w: Z. Perz (red.), *Grzech i nawrócenie a Sakrament Pokuty*, Warszawa 1999, s. 159-160.

⁸⁶ Por. *Ecclesia de Eucharistia*, 16.

⁸⁷ Por. FRANCISZEK, *Przyjmowanie Komunii to przyjmowanie żywego Chrystusa. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (19.08.2018)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 39 (2018), nr 10(406), s. 55.

⁸⁸ Por. TENŻE, *Po stronie uchodźców. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (18.06.2017)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 38 (2017), nr 6-7(393), s. 45.

Święty Jan Paweł II nazywa Eucharystię „sakramentem drogi”. Chrystus posłany na świat przez Ojca przeszedł drogę od Niego do człowieka. Powracając do Ojca, Zbawiciel prowadzi człowieka ze sobą, wiodąc go drogą odkupienia. Życie chrześcijańskie jest drogą, która ma doprowadzić go do nieba. Eucharystia jest na niej nieodzownym czynnikiem dającym siłę, a także darem, w którym Chrystus ofiarowuje samego siebie jako pokarm na drogę do wieczności⁸⁹.

Benedykt XVI widzi w Eucharystii źródło wszelkich form i dróg świętości. Przytacza przykłady świętych, którzy doszli do chrześcijańskiej doskonałości dzięki Eucharystii i przez Eucharystię. Ich świętość ma swoje centrum w Eucharystii⁹⁰. Skoro powołaniem człowieka jest świętość, a Eucharystia jest jej źródłem, co pokazują postaci beatyfikowanych i kanonizowanych osób, każdy ochrzczony musi postawić ją w centrum swojego życia, aby po eucharystycznych drogach skutecznie osiągnąć wieczne zbawienie. Święty Jan Paweł II przywołuje biblijną wędrówkę narodu wybranego przez pustynię do Ziemi Obiecanej. Cechą pustyni jest brak możliwości jej uprawiania i czerpania pokarmu do życia. Dlatego Izraelitom potrzebne było jedzenie, aby mogli przeżyć. Bóg wyszedł naprzeciw ich potrzebom, ofiarując mannę. Jest to zapowiedź Eucharystii, w której Jezus Chrystus, Boży Syn, daje człowiekowi pokarm na pustyni jego życia, naznaczonej grzesznym nieurodzajem, którym jest Jego ciało i Jego krew. Jeśli ta szczególna manna stanie się centrum chrześcijańskiego życia, utrzymuje człowieka przy duchowym życiu i prowadzi do jego nieustannego rozwoju⁹¹. Święty Jan Paweł II naucza, że każde sprawowanie Eucharystii jest nie tylko ponowieniem wydarzenia z Wieczernika, ale wejściem w tajemnicę śmierci Zbawiciela. Przypomina słowa, które wypowiedzane są w czasie Mszy Świętej, na temat tego, że jest głoszona śmierć Chrystusa i że jest to śmierć dla odkupienia świata, proklamacja Jego zmartwychwstania oraz wyraz oczekiwania na dzień Pański, kiedy nastąpi paruzja. Powtórne przyjście Pana Jezusa jest

⁸⁹ Por. JAN PAWEŁ II, *Eucharystia jest sakramentem drogi. Homilia podczas Mszy św. w Piencza (05.06.1988)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 9 (1988), nr 7(104), s. 12.

⁹⁰ Por. *Sacramentum Caritatis*, 94.

⁹¹ Por. JAN PAWEŁ II, *Eucharystia największym darem Boga dla ludzi. Zakończenie XXIII Krajowego Kongresu Eucharystycznego we Włoszech (28.09.1997)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 18 (1997), nr 11(197), s. 19.

wypełnieniem Jego dzieła odkupienia i urzeczywistnieniem woli zbawienia dla wszystkich. W Eucharystii to dzieło jest głoszone i sprawowane. Dla jego urzeczywistniania w Kościele Zbawiciel wybrał zwykły pokarm i napój, środek do życia, który za sprawą konsekracji staje się Boskim ciałem i Boską krwią. Chrystus pokazuje przez to, że Eucharystia jest pokarmem, który daje siłę i moc do życia wiecznego, będąc już w ziemskim życiu jego zadatkami. Papież porównuje Eucharystię do bramy nieba, która w ziemskim życiu otwiera się przed człowiekiem⁹².

Franciszek zauważa, że ciało Chrystusa kryje się w kruchym pokarmie, ale w jego kruchości jest prawdziwa siła. Ojciec święty zaznacza, że jest to siła miłości, która przyjmuje postać dostosowaną do możliwości przyjęcia jej przez człowieka⁹³.

Benedykt XVI naucza, że sprawując eucharystyczną ofiarę, Kościół ma świadomość, że jej ceną jest śmierć Chrystusa na krzyżu. Jego ofiara jest nieustannie obecna w Eucharystii. Ojciec święty nawiązuje do słów św. Pawła, który pisze, że jeżeli człowiek spożywa eucharystyczny chleb i pije z eucharystycznego kielicha, głosi śmierć Zbawiciela aż do Jego powtórnego przyjścia (por. 1 Kor 11,26). Papież przypomina, że z tej śmierci wypływa życie, ponieważ jest to ofiara, dokonana z miłości, która pokonała śmierć. Zatem przez Eucharystię Chrystus zaprasza człowieka na wieczną ucztę miłości w niebie⁹⁴.

Święty Jan Paweł II przypomina słowa św. Tomasza, który naucza, że liturgia eucharystyczna nie wynosi człowieka do chwały nieba, ale daje siły, by do niej wejść⁹⁵. Ojciec święty nazywa Eucharystię „wielką i pokorną celebracją”. Jej wielkość ma swoje źródło w zbawczej obecności

⁹² Por. **TENŻE**, *Eucharystia szkołą wolności i solidarności międzyludzkiej. Homilia podczas „Statio Orbis” na zakończenie 46. Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego (01.06.1997)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 18 (1997), nr 7(194), s. 14; *Ecclesia de Eucharistia*, 18-19; **JAN PAWEŁ II**, *Eucharystia i misja – nierozzerwalnie związane, dz. cyt.*, s. 5.

⁹³ Por. **FRANCISZEK**, *Eucharystia jest chlebem dla wszystkich, dz. cyt.*, s. 31.

⁹⁴ Por. **BENEDYKT XVI**, *Żyjmy mocą Eucharystii. Homilia z okazji inauguracji Synodu nt. Eucharystii (02.10.2005)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 27 (2006), nr 1(279), s. 8.

⁹⁵ Por. **JAN PAWEŁ II**, *Eucharystia zapowiada przyszłość Bożą. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (25.10.2000)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 22 (2001), nr 3(231), s. 31.

Chrystusa, który obiecał, że będzie zawsze ze swoim Kościołem. Pokorę eucharystycznej celebracji ojciec święty widzi w prostocie znaków chleba i wina, pod którymi się kryje⁹⁶. Kiedy człowiek uczestniczy we Mszy Świętej i przyjmuje Komunię Świętą, odnawia w sobie zjednoczenie z Chrystusem, które wsparte darami Ducha Świętego jest zapoczątkowane przez chrzest. Papież zaznacza, że nie tylko człowiek przyjmuje Chrystusa, lecz także On przyjmuje człowieka. Jest to moment umacniania więzów przyjaźni⁹⁷. Każdy ochrzczony powinien dążyć do zjednoczenia ze swoim Panem. Pełne zjednoczenie dokona się na końcu czasów, stąd Eucharystia, która je zapowiada i wyraża, stanowi centrum chrześcijańskiego życia i wszystkich dążeń wierzących, a wraz z pozostałymi sakramentami prowadzi po drogach życia do świętości. Niestety, człowiek doświadcza słabości i grzechu, co przeszkadza mu w chrześcijańskim rozwoju.

Bibliografia

Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 2020.

Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Powróćmy z radością do Eucharystii. List do przewodniczących Konferencji Episkopatów na temat celebrowania liturgii (15.08.2020)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 41 (2020), nr 10(426), s. 32-34.

Kupczak J., „*Amoris laetitia*”. *Konflikt interpretacji*, Poznań 2020.

Lustiger J. M., *Eucharystia i głoszenie Ewangelii*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 2 (1981), nr 7(19), s. 8-9.

Nadolski B., *Akt pokuty w sprawowaniu Eucharystii*, w: E. Mateja, R. Pierskała (red.), *Wezwani do nawrócenia. Z teologii pokuty i pojednania*, Opole 2009, s. 417-425.

Perz Z., *Misterium Sakramentu Pokuty a życie chrześcijańskie*, w: Z. Perz (red.), *Grzech i nawrócenie a Sakrament Pokuty*, Warszawa 1999, s. 131-175.

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Poznań 2000.

Benedykt XVI

Adoracja najlepszym przygotowaniem do Komunii eucharystycznej. Do uczestników sesji plenarnej Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów (13.03.2009), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 30 (2009), nr 5(313), s. 49-51.

⁹⁶ Por. TENŻE, *Eucharystia największą ziemską celebracją „chwaly”*. *Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (27.09.2000)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 22 (2001), nr 1(229), s. 43.

⁹⁷ Por. *Ecclesia de Eucharistia*, 22-23.

Eucharystia darem Boga dla życia świata. Homilia z okazji 49. Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Quebec w Kanadzie (22.06.2008), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 29 (2008), nr 7-8(305), s. 22-24.

Eucharystia musi być centrum waszego życia. Msza św. na zakończenie Światowego Dnia Młodzieży w Kolonii (21.08.2005), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 26 (2005), nr 10(277), s. 26-28.

Eucharystia skarbem Kościoła. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (04.09.2005), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 26 (2005), nr 10(277), s. 50-51.

Jesteśmy uczniami i misjonarzami Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie. Sesja inauguracyjna V Konferencji Ogólnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów (13.05.2007), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 28 (2007), nr 9(296), s. 36-42.

Messaggio all'em.mo Card. James Francis Stafford, Penitenziere Maggiore, e ai partecipanti al. XX corso sul foro interno (12.03.2009), <http://www.penitenziaria.va/content/penitenziariaapostolica/it/tribunale-del-foro-interno/magistero-e-biblioteca-di-testi/magistero/benedetto-xvi/xx-cfi-2009.html> (odczyt z dn. 10.05.2021 r.).

Miłosierdzie darem zmartwychwstałego Jezusa. Rozważanie przed modlitwą „Regina caeli” (15.04.2012), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 33 (2012), nr 6(344), s. 46-47.

Nasze drogi niech będą drogami Jezusa. Msza św. w uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa (26.05.2005), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 26 (2005), nr 7-8(275), s. 23-24.

Nie możemy żyć bez dnia Pańskiego. Msza św. w katedrze św. Stefana w Wiedniu podczas pielgrzymki do Austrii (09.09.2007), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 28 (2007), nr 10-11(297), s. 24-26.

Posynodalna adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczyt życia i misji Kościoła „Sacramentum Caritatis” (22.02.2007), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 28 (2007), nr 4(292), s. 4-42.

Praktyka adoracji eucharystycznej. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (10.06.2007), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 28 (2007), nr 7-8(295), s. 52.

Rodzina, szkoła, parafia – miejsca formacji chrześcijańskiej. Nieszpory w katedrze w Monachium podczas pielgrzymki do Bawarii (10.09.2006), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 27 (2006), nr 11(287), s. 18-19.

W Eucharystii Chrystus żyje wśród nas i dla nas. Msza św. na zakończenie XXIV Kongresu Eucharystycznego we Włoszech (29.05.2005), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 26 (2005), nr 9(276), s. 8-10.

Żyjmy mocą Eucharystii. Homilia z okazji inauguracji Synodu nt. Eucharystii (02.10.2005), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 27 (2006), nr 1(279), s. 7-8.

Franciszek

Adhortacja apostolska *Amoris Laetitia* o miłości w rodzinie, Rzym 2016.

Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium* o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie, Rzym 2013.

Encyklika *Laudato si* poświęcona trosce o wspólny dom, Rzym 2015.

Eucharystia jest chlebem dla wszystkich. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (06.06.2021), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 41 (2021), nr 7(434), s. 31-32.

Eucharystia jest mocą dla słabych. Homilia podczas Mszy św. w uroczystość Bożego Ciała (04.06.2015), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 36 (2015), nr 6(373), s. 39-40.

Jaką pamięcią zaspokajam głód mojej duszy? Homilia w uroczystość Bożego Ciała (19.06.2014), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 35 (2014), nr 7(363), s. 14-15.

- Jeśli rachunki się nie zgadzają. Msza św. na otwarcie V Krajowego Kongresu Eucharystycznego w Santa Cruz de la Sierra (09.07.2015)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 36 (2015), nr 9(375), s. 10-12.
- Logika dzielenia się. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (23.06.2019)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 40 (2019), nr 7-8(414), s. 50-51.
- Milujmy tych, którzy nas nie kochają. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (22.06.2014)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 35 (2014), nr 7(363), s. 55.
- Mocne serca, aby przezwyciężyć obojętność. Orędzie na Wielki Post 2015 r. (04.10.2014)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 36 (2015), nr 2(369), s. 4-6.
- Msza św. nie jest przedstawieniem. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (08.11.2017)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 38 (2017), nr 12(398), s. 18-19.
- Niedziela chrześcijańska. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (13.12.2017)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 39 (2018), nr 1(399), s. 40-41.
- Nie ma chrześcijaństwa na odległość. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (18.04.2021)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 41 (2021), nr 6(433), s. 30-31.
- Pociągnięci do zwycięstwa przez Zmartwychwstałego. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (22.11.2017)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 38 (2017), nr 12(398), s. 21-22.
- Po stronie uchodźców. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (18.06.2017)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 38 (2017), nr 6-7(393), s. 44-46.
- Przyjmowanie Komunii to przyjmowanie żywego Chrystusa. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (19.08.2018)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 39 (2018), nr 10(406), s. 55-56.
- Spotkanie, które zmienia życie. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (12.02.2014)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 35 (2014), nr 3-4(360), s. 43-44.

Jan Paweł II

- Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa* o Jezusie Chrystusie, który żyje w Kościele, jako źródło nadziei dla Europy, Watykan 2003.
- Adhortacja apostolska *Reconciliatio et Paenitentia* o pojednaniu i pokucie, Rzym 1984.
- Bóg pośrodku swojego ludu. Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa (22.06.2000)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 21 (2000), nr 9(226), s. 28-29.
- Chleb prawdziwy, który daje życie światu. Homilia podczas Mszy św. z udzieleniem I Komunii św. (02.06.1982)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 3 (1982), nr 6(30), s. 17.
- Chleb wędrującego ludu. Msza św. w uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa (14.06.2001)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 22 (2001), nr 9(236), s. 50-51.
- Droga do wolności w Duchu prowadzi przez Eucharystię. Procesja Bożego Ciała w Rzymie (10.06.1982)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 3 (1982), nr 6(30), s. 18.
- Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* o Eucharystii w życiu Kościoła, Rzym 2003.
- Encyklika *Redemptor hominis*, Rzym 1979.
- Eucharystia i misja – nierozdzielnie związane. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny 2004 r. (19.04.2004)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 25 (2004), nr 6(264), s. 4-5.
- Eucharystia i sakrament pojednania. Przesłanie do uczestników kursu dla spowiedników zorganizowanego przez Penitencjarę Apostolską (08.03.2005)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 26 (2005), nr 5(273), s. 46-47.
- Eucharystia jako pamiątka „mirabilia Dei”. Przemówienie podczas Audiencji Generalnej (04.10.2000)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 22 (2001), nr 3(231), s. 28-29.
- Eucharystia jest sakramentem drogi. Homilia podczas Mszy św. w Piacenza (05.06.1988)*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 9 (1988), nr 7(104), s. 12-13.

- Eucharystia jest Sakramentem pojednania. Przemówienie podczas Audjencji Generalnej (15.06.1983), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 4 (1983), nr 5-6(41-42), s. 12.*
- Eucharystia największą ziemską celebracją „chwały”. Przemówienie podczas Audjencji Generalnej (27.09.2000), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 22 (2001), nr 1(229), s. 43-44.*
- Eucharystia największym darem Boga dla ludzi. Zakończenie XXIII Krajowego Kongresu Eucharystycznego we Włoszech (28.09.1997), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 18 (1997), nr 11(197), s. 18-20.*
- Eucharystia: sakrament bliskości Boga. Przemówienie podczas Audjencji Generalnej (13.06.1979), w: Nauczanie papieskie, t. II, 1, Poznań 1990, s. 717-719.*
- Eucharystia – Sakrament miłości i służby. Homilia na zakończenie Kongresu Eucharystycznego w Port-au-Prince (09.03.1983), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 4 (1983), nr 4(40), s. 27-28*
- Eucharystia szkołą wolności i solidarności międzyludzkiej. Homilia podczas „Statio Orbis” na zakończenie 46. Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego (01.06.1997), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 18 (1997), nr 7(194), s. 13-16.*
- Eucharystia – trwałe znaki miłości Boga. Msza św. Wieczery Pańskiej w Wielki Czwartek (12.04.2001), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 22 (2001), nr 6(234), s. 18-19.*
- Eucharystia – uczta komunii z Bogiem. Przemówienie podczas Audjencji Generalnej (18.10.2000), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 22 (2001), nr 3(231), s. 30-31.*
- Eucharystia w Kościele – wspólnocie kapłańskiej i sakramentalnej. Przemówienie podczas Audjencji Generalnej (08.04.1992), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 13 (1992), nr 6(143), s. 38-39.*
- Eucharystia zapowiada przyszłość Bożą. Przemówienie podczas Audjencji Generalnej (25.10.2000), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 22 (2001), nr 3(231), s. 31-32.*
- Eucharystia źródłem łaski i mocy dla życia prawdziwie chrześcijańskiego. Homilia wygłoszona w Phoenix Park w Dublinie (29.09.1979), w: Nauczanie papieskie, t. II, 2, Poznań 1992, s. 204-209.*
- Eucharystia źródłem misyjnej działalności Kościoła. Przemówienie podczas Audjencji Generalnej (21.06.2000), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 21 (2000), nr 9(226), s. 26-27.*
- Eucharystia źródłem mocy. Msza św. dla polskich pielgrzymów w czasie Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego (20.06.2000), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 21 (2000), nr 9(226), s. 31-33.*
- Kiedy nadeszła godzina Jezusa Chrystusa. Msza św. Wieczery Pańskiej (16.04.1981), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 2 (1981), nr 4(16), s. 4.*
- List apostołski na Rok Eucharystii „Memento nobiscum Domine” (07.10.2004), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 26 (2005), nr 1(269), s. 4-11.*
- List apostołski Novo millennio ineunte na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, Watykan 2001.*
- List apostołski o świętowaniu niedzieli „Dies Domini” (31.05.1998), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 19 (1998), nr 8-9(205), s. 4-29.*
- List do kapłanów na Wielki Czwartek 2000 r. (23.03.2000), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 21 (2000), nr 5(223), s. 4-7.*
- List do kapłanów na Wielki Czwartek 2002 r. (18.03.2002), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 23 (2002), nr 5(243), s. 5-10.*
- List do wszystkich biskupów i kapłanów Kościoła o Tajemnicy i kulcie Eucharystii (24.02.1980), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1 (1980), nr 3, s. 9-13.*
- Niedzielną Eucharystią. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (09.08.1998), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 19 (1998), nr 11(207), s. 55.*

O świętowaniu niedzieli. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (05.07.1998), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 19 (1998), nr 10(206), s. 57.

Sakrament pojednania w Roku Wielkiego Jubileuszu. Do uczestników kursu zorganizowanego przez Penitencjarię Apostolską (13.03.1999), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 20 (1999), nr 9-10(216), s. 32-34.

Zamieszkał wśród nas. Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański (25.06.2000), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 21 (2000), nr 9(226), s. 29.

Z nadzieją w sercu gości Ewangelię Chrystusa. Do biskupów australijskich przybyłych z wizytą „ad limina Apostolorum” (26.03.2004), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 25 (2004), nr 6(264), s. 25-27.

Został z nami pod postaciami chleba i wina. Msza św. Wieczery Pańskiej w Wielki Czwartek (28.03.2002), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 23 (2002), nr 5(243), s. 19-20.

KS. MGR LIC. ANDRZEJ ŻARKOWSKI CSMA – doktorant na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Zainteresowania: teologia moralna, zwłaszcza spowiednictwo. W zgromadzeniu zakonnym referent ds. służby liturgicznej, rekolekcjonista, misjonarz ludowy.